

Artikel

Mirthe Berentsen

‘Een onsje cultuur, scheelt een kilo aan zorgkosten’

De rol van de VNG bij lokaal cultuurbeleid

De VNG ondersteunt gemeenten bij het uitvoeren van hun cultuurbeleid, signaleert trends en speelt een verbindende en informerende rol. Kan de VNG daarnaast nog meer betekenen, bijvoorbeeld in het herstel van de cultuursector na de coronacrisis?

Welke rol heeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) bij het bevorderen van gemeentelijk cultuurbeleid? Een gesprek met drie betrokkenen: Fedor Heida, senior beleidsmedewerker bij de VNG en aldaar verantwoordelijk voor onderwijs, cultuur en sport, en het dossier jeugdzorg, Hein Kuiken, wethouder in Leeuwarden namens de PvdA en tevens adviseur voor de commissie Zorg, Jeugd en Onderwijs van de VNG waar cultuur onder valt, en tot slot Annette Baerveldt, die namens D66 wethouder is in Zaanstad en onder meer verantwoordelijk voor de portefeuilles duurzaamheid, energietransitie en cultuur.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

De VNG is de koepelorganisatie van alle gemeenten in Nederland en werd in 1912 opgericht met als doel om intensiever samen te werken en kennis te delen.¹ 'De belangen van alle 355 gemeenten in Nederland lopen sterk uiteen, maar wij proberen ze allemaal te behartigen en gemeenten te ondersteunen en informeren bij onder andere het vormgeven van cultuurbeleid', aldus Heida. Het cultuurbeleid is een taak van de gemeenten zelf, en in de praktijk blijkt de positie van de VNG vooral belangrijk in het signaleren van grotere trends en onderwerpen. Baerveldt, die tot 2018 als wethouder van Velsen betrokken was bij de commissie bij VNG waar cultuur onder valt, meent dat 'het lobbytraject van de VNG ontzettend belangrijk is, omdat ze zo dicht tegen de ministeries aan zit, daar hebben we op grotere thema's het meeste

aan. Het is belangrijk dat je een lijntje hebt binnen alle VNG-commissies. Dat zou ik willen meegeven aan alle gemeenteraadsleden.' Heida: 'Ik denk dat de rol van de VNG groot is, maar we kunnen niets afdwingen. De minister vindt het ook belangrijk om de gemeenten zoveel mogelijk mee te krijgen in de besluitvormingen.'

Verkiezingen

Als het gaat over de functie- en portefeuille-omschrijvingen wordt uit de interviews duidelijk dat de hoeveelheid verantwoordelijkheden die naar de gemeenten zijn overgeheveld, soms leidt tot onwenselijke situaties en knelpunten in de uitvoering van het beleid. Sinds de decentralisering van onder meer de jeugdzorg in 2015 moeten gemeenten lastige afwegingen maken over bestedingen. Kuiken: 'Als wethouder heb ik naast cultuur ook financiën, WMO, armoedebestrijding en P&O in mijn portefeuille. Bij de VNG valt cultuur onder de commissie ZJO, met zorg, jeugd en onderwijs; persoonlijk vind ik dat cultuur daarbinnen niet prominent genoeg aan bod komt. We hebben prachtige musea, theaters en instellingen maar we geven ze eigenlijk altijd net iets te weinig geld om maximaal cultureel rendement te kunnen behalen. Als wij als gemeente Leeuwarden een stap voorwaarts willen zetten moeten we ook meer investeren in die instellingen. Bijvoorbeeld door het naleven van de *Fair Practice Code*, dat is een van de speerpunten van het gemeentelijke cultuurbeleid voor de komende verkiezingen.' Ook in Zaanstad is het implementeren van eerlijke betalingen en het voorbereiden op een →

Links:
Fedor Heida
Midden:
Annette Baerveldt
Rechts:
Hein Kuiken

duurzame cultuursector in volle gang. Baerveldt: ‘Wethouder zijn ten tijde van corona blijkt echt een andere tak van sport, we moeten er constant alert op zijn dat we het ecosysteem van de culturele sector overeind kunnen houden. Dat we niet alleen oog hebben voor de grote podia en instellingen, maar voor de hele lijn. Van de muzieklessen en verenigingen tot de zzp’ers en de niet-gesubsidieerde instellingen, want alleen samen kunnen zij de sector in stand houden.’

Op het moment van schrijven zijn alle partijen nog hard bezig hun plannen voor de gemeenteraadsverkiezingen te formuleren. In Leeuwarden is het herstel van de lokale creatieve sector sterk verankerd in de plannen voor de komende jaren, dat zit niet alleen in geld maar vooral ook in arbeidspotentieel, meent Kuiken. ‘Er is veel kennis en ervaring verloren gegaan in de afgelopen twee jaar omdat mensen de culturele sector, soms noodgedwongen, hebben verlaten.’ In Zaanstad spelen soortgelijke thema’s, vertelt Baerveldt: ‘Dat we dingen in een verkiezingsprogramma schrijven als: “We willen een culturele infrastructuur in stand houden”, dat had niemand vier jaar geleden kunnen bedenken. Het toekomstbestendig maken van de sector is echt een enorme opgave voor de nieuwe colleges.’

Informatiegids

Een goede band tussen culturele instellingen en de gemeenten is van groot belang, want 60 procent van de totale overheidssteun voor cultuur loopt via de gemeenten (Wijn et al. 2021, 3). Dat ten tijde van een wereldwijde pandemie de kunst- en cultuursector aan grote uitdagingen en veranderingen wordt blootgesteld, blijkt ook uit de aandacht die het cultuurbeleid van de gemeenten dit jaar heeft gekregen van de VNG. Heida: ‘Normaliter is cultuur niet een terrein waar op nationaal niveau voor gelobbyd moet worden, maar dat was nu wel zo omdat we er simpelweg voor moesten zorgen dat gemeenten voldoende middelen hadden om hun cultuursector overeind te kunnen houden.’ Reden genoeg voor de VNG om in 2021 de *Informatiegids over gemeentelijke coronasteun aan de lokale culturele infrastructuur* te publiceren, opgesteld door Berenschot met handvatten voor het vormgeven van steun aan de plaatselijke cultuursector (Ibid.). ‘De overheid heeft een

grondwettelijke plicht met betrekking tot ons culturele leven. Op die verantwoordelijkheid wordt in deze tijd een beroep gedaan. In artikel 22 lid 3 van de Grondwet staat het als volgt: “de overheid schept voorwaarden voor maatschappelijke en culturele ontplooiing en voor vrijetijdsbesteding” (geciteerd bij Ibid., 3). In de gids wordt onder meer gekeken naar de huidige opzet van het bestel, de financiële gevolgen van de coronamaatregelen, toekomstige scenario’s en mogelijke verdienmodellen. Bovendien bevat de publicatie een uitgebreide lijst van gemeenten die dienen als *best practices*. Zo was Groningen een van de eerste grote gemeenten die stevig inzetten op het behoud van haar culturele infrastructuur door een extra budget van 1.425.000 euro beschikbaar te maken dat grotendeels uit de algemene reserve van Groningen afkomstig was (Ibid., 23). Volgens Baerveldt geeft de gids een goed overzicht ‘maar het ontbrak wel aan visie en concretisering, want uiteindelijk zijn we toch allemaal opnieuw het wiel aan het uitvinden. De VNG kan wat mij betreft een grotere rol spelen in het informeren en verbinden van de verschillende initiatieven.’ Heida herkent zich daarin, ze zullen de feedback meenemen bij het ontwikkelen van het vervolg op de gids, waar op het moment van het interview aan gewerkt wordt, ‘maar uiteindelijk ligt het toch bij de raadsleden die straks worden gekozen om zelf keuzes te maken, niet bij ons. Persoonlijk denk ik dat we allemaal gebaat zijn bij een sterke en vitale cultuursector, maar wij van de VNG zijn er om alle gemeenten te dienen.’

Bestedingen

Eind 2021 maakt het demissionaire kabinet bekend dat er 84,5 miljoen euro extra wordt gereserveerd voor schade en inkomstenderving van de culturele sector.² De VNG roept gemeenten op om niet te wachten met noodzakelijke uitgaven voor schade en continuering van de culturele sector. Heida: ‘Voor gemeenten is er, behalve moreel gezien, geen verplichting om de noodsteun aan cultuur te besteden, want die is vrij besteedbaar. Als het enorm uit de klauwen lijkt te lopen, dan bellen we wel even met de betreffende gemeente. Maar het is simpelweg niet onze taak om gemeenten te controleren.’

Zuiver technisch zijn de gemeenten dus vrij in de besteding van het cultuurgeld. ‘Wat je ziet

is dat de gemeenten de laatste jaren alleen maar hebben moeten bezuinigen en bezuinigen. De financiële handelingsruimte is echt kleiner geworden en daardoor is het lastig om te intensiveren op bepaalde beleidsterreinen, als je tegelijkertijd moet vechten om de lokale bibliotheek of het zwembad open te kunnen houden. De druk op het cultuurbudget is enorm, dat zie je ook in het doorvoeren van bijvoorbeeld de *Fair Practice Code* en het instellen van ruimere budgetten. Geld dat er niet is kan simpelweg niet uitgegeven worden. En dan zie je waar het knijpt en waar we tekortschieten: bij de makers, de zzp'ers', aldus Kuiken.

Ruimte

Bij de VNG bestaat al langer de wens om te onderzoeken of het mogelijk is om vanuit de rijksoverheid aan gemeenten een bepaalde verplichting op te leggen voor het financieren van cultuur. Heida: 'Daar willen we dit jaar wel beter naar kijken. De beleidsmedewerkers en wethouders voor cultuur moeten er vaak hard voor werken dat het geld vanuit het gemeentefonds ook daadwerkelijk bij cultuur terecht komt, omdat er zoveel andere dingen uit hetzelfde potje moeten worden betaald.' Baerveldt herkent het probleem: 'De waarde van cultuur wordt dikwijls onderschat, vooral voor het sociaal domein. Ik zeg altijd: "Als je een onsje cultuur levert, dan scheelt dat een kilo aan zorgkosten." Je haalt mensen uit de eenzaamheid, biedt ze een nieuw perspectief, ze ontmoeten andere mensen. Er bestaat een grote groep mensen die kunst en cultuur echt nog ziet als een luxe, een extraatje. Ik heb soms best wel moeite om de gelden voor cultuur ook daadwerkelijk aan cultuur te besteden.' Baerveldt benadrukt dat de financiële nood bij de gemeenten erg hoog is en dat je in de bestedingsplannen soms appels met peren moet vergelijken. 'Wij moeten eigenlijk beslissen: gaat het geld naar jeugdzorg of naar cultuur? Dat is een onmenselijke keuze, maar die ligt wel op ons bordje. Wellicht zou het inderdaad helpen om daar strengere eisen aan te stellen.'

Leeuwarden heeft na jarenlang bezuinigen eindelijk iets meer financiële ruimte, en dat zou Kuiken graag besteden aan cultuur. 'In ons PvdA-verkiezingsprogramma staat dat we het

cultuurbudget met 50 procent willen verhogen. Wij hebben gezien en gevoeld wat de meerwaarde is van het investeren in cultuur, kijk bijvoorbeeld naar wat Leeuwarden als culturele hoofdstad van Europa in 2018 ons heeft gebracht. Het gaat niet alleen meer om *l'art pour l'art*, maar kunst en cultuur om sociaal-maatschappelijke effecten en vooruitgang te bewerkstelligen.' De geïnterviewden benadrukken allemaal dat het tijdens de aankomende gemeenteraadsverkiezingen van groot belang is om scherper te kijken naar de manier waarop de sector is georganiseerd en hoe deze zo ingericht kan worden dat er een duurzamer bestel ontwikkeld kan worden, dat toekomstbestendiger is. Heida: 'We zullen kritisch moeten gaan kijken naar wat er is, en wat er niet meer is – die wederopbouwvraag ligt er nu. Hoe vinden we met z'n allen een nieuwe en gezonde balans? Dat zijn vragen over cultuurbeleid die niet eerder zo prominent bij de verkiezingen hebben gelegen en die nu heel dominant zullen zijn.' De plannen vanuit zowel de gemeenten als de VNG zijn dan ook ambitieus. Kuiken: 'Eigenlijk moet het hele cultuurbestel herzien worden. We hebben een ontzettend ingewikkeld stelsel waarin de instellingen heel veel tijd en energie kwijt zijn aan de verschillende regelingen van het Rijk, de provincie en de gemeenten. Voor de VNG wordt 2022 het jaar om ons te gaan beraden op wat we daarin zouden willen bereiken en ik denk dat wij daar een stevige rol in zullen gaan spelen.' •

Literatuur

Wijn, C. en B. Vinkenburg (2021) *Corona, cultuur en gemeenten: informatiegids over gemeentelijke coronasteun aan de lokale culturele infrastructuur*. Utrecht: Berenschot.

Noten

- 1 vng.nl/artikelen/over-ons
- 2 www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/12/14/kabinet-geeft-extra-steun-aan-de-culturele-sector

Mirthe Berentsen is journalist, schrijver en beleidsadviseur en werkt onder meer voor de Raad voor Cultuur, de *Volkskrant*, *NRC*, *Vrij Nederland*, *Art Asia Pacific* en *Die Welt*